

МИХАЙЛО УМАНЕЦЬ:

"ПЕРСОНАЛ ЧАЕС ВІЯВИВ СПРАВЖНІЙ ГЕРОЇЗМ"

Продовжуємо цикл публікацій, присвячених ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і її героям. Сьогодні своїми спогадами ділиться директор ЧАЕС з 1987 по 1992 рік Михайло Уманець.

- Атомником я став з 1972 року. До цього, після закінчення інституту працював у галузі ракетобудування на заводі під Красноярськом. Брав участь у випробуванні ракетних двигунів і агрегатів ракет.

У 1972 році мене запросили на роботу на Всесоюзне комсомольське будівництво Ленінградської АЕС. Там довелося навчатися наново. Але в оволодінні професією Міністерство середнього машинобудування, а ЛАЕС, як головне підприємство з реакторами РБМК-1000, входило до його складу, допомагало дуже ефективно. Я двічі навчався в Інституті підвищення кваліфікації в Обнинську, здав кандидатський мінімум в Ленінградському політехнічному інституті. І вже в 1983 році мене призначили головним інженером Ленінградської АЕС.

У 1986 році вибухнув четвертий блок на Чорнобильській АЕС. Та можу засвідчити, що навіть від нас, атомників, причини аварії було засекречено. До літня 1986 року дійсних причин аварії на ЛАЕС не знали. Причиною такого стану була відомча розрізненість атомних електростанцій. ЛАЕС, як головна станція, належала до Мінсередмашу, а ЧАЕС, як серійна, до Міненерго.

Але те, що в Чорнобилі відбулось щось надзвичайне, ми відчули вже 1 травня 1986 року. В ніч на 1 травня пройшла сильна злива, навкруги стояли калюжі. І от ранком мені телефонують додому зі станції і повідомляють, що відбувається щось незрозуміле. Люди, які виходять зі станції, проходять дозконтроль нормально, а ті, хто йде на станцію, "фонять". Тоді я дав наказ перевірити радіаційний стан у місті атомників Сосновий Бір. І виявилось, що саме калюжі мають підвищену радіоактивність - майже вдвічі вище від нормальної. Стало зрозуміло, що над Європою бродять радіоактивні хмари.

Ось тоді ми особливо боляче відчули міжвидомчу ворожнечу. Вже у відрядження до Чорнобиля поїхали бригади з Курської та Смоленської АЕС. А нас,

фахівців, які освоювали реактори РБМК-1000, які їх найдовше за всіх експлуатували, ніхто не запрошував. Володимир Щербина, мій заступник з радіаційної безпеки, професіонал дуже високого рівня, який працював у Томську-7 і в Челябинську, спробував дістатися до ЧАЕС самотужки на власному автомобілі. Але його не пропустили і повернули додому.

Лише в червні 1986 року згадали і про нас: наказали відрядити на Чорнобильську АЕС бригаду ремонтників. Ми відправили, але з умовою, щоб вони набрали не більше 3 бер, а 2 бери зберегли для роботи на капітальному ремонті Ленінградської АЕС. Та повернулись люди практично із вибраною річною дозою опромінення. Я зателефонував Миколі Штейнбергу, тодішньому головному інженеру ЧАЕС і дорікнув йому за це. Але те, що я почув від нього у відповідь, ясно показало мені, що іншого виходу на ЧАЕС немає. Бо персонал ЧАЕС на той час уже набрав по 25 бер. Ось тоді я вперше відчув, що повинен віддати свій борг Чорнобилю як професіонал.

Невдовзі для цього винала нагода. До нас на ЛАЕС приїхав керівник главку Мінсередмашу, якому ми були підпорядковані, Євген Іванов. У бесіді з ним я сказав, що не проти поїхати в Чорнобиль. Він дуже зрадів, бо, за його словами, діючий на той час директор Чорнобильської станції, колишній працівник ЛАЕС Еріх Поздишев, який прийшов на станцію вже з Москви, дуже втомився і отримав велику дозу опромінення.

Вже наступного дня мені зателефонували з Москви і викликали на погодження. У січні 1987 року я вже був у Чорнобилі і 1 лютого приступив до виконання обов'язків директора станції. Відпрацював до 3 лютого 1992 року і, як виключення, мене не звільнили з посади, а перевели з підвищенням до Києва.

Перший і другий блоки вже працювали, зміни було сформовано. Але недоліків, особливо у сфері радіаційної безпеки, було дуже багато.

Мені поталанило в тому, що переді мною на Чорнобильську АЕС було відряджено вже згаданого Володимира Щербину, якого готували до високої посади в Москві, навіть квартиру чотирикімнатну виділили. Завдання у нього було проаналізувати, як розвивалися радіаційні події на станції і процес опромінення персоналу. Він склав акт сторінок на 50 і дав його почитати мені. За його висновками все було погано. Навіть того, що в нас на ЛАЕС вже було минулим етапом, тут не знали. Тоді я запитав у Володимира Григоровича, чи вистачить у нього совісті залишити все це? Чи може він, як професіонал, докладе рук до виправлення становища. І незважаючи на блискучі перспективи в Москві, на квартиру, яку потрібно було здати, він залишився.

З цього акту я зрозумів, що третій блок - це зовсім інше, ніж перший і другий. Щоб його запустити, потрібні були величезні дозовитрати персоналу. Бо система вентиляції в нього була спільною із четвертим блоком і під час аварії десь хвилини 30-40, доки не виключили, вона гнала на третій блок усе, що створилось на четвертому блоці після вибуху.

Окрім того, спільними з четвертим блоком були і кабельні канали. Їх було залито високоактивною водою. Пізніше, під час підновлення роботи блоку, в цих каналах довелося видобувати до 80 сантиметрів товщини бетону і заливати знов, аби тільки позбавитись радіаційних полів. Стелю центрального залу блоку було пробито, коли вертольотчики скидали в "розвал" мішки з піском і промахиулися. В цьому приміщенні фон становив 200 рентгенів.

Все це ми обмірковували з Володимиром Щербиною і світлої пам'яті Валерієм Пашенком, заступником головного інженера станції з експлуатації. І увійшли до Москви з пропозицією пускати не третій блок, а п'ятий, який був майже готовий до пуску. За рік його можна було запустити. Тим більше, що, дякуючи Богові, шлейф викидів це місце обминув. На-

віть на відкритих майданчиках коло нього було від 20 до 100 міллірентген. Тобто, порівняно із третім блоком, дозовитрати були б мізерними.

Але з цього нічого не вийшло. Голова Урядової комісії з питань ліквідації наслідків на ЧАЕС Борис Щербина викликав мене і сказав, що коли я не бажаю посварити його з Україною, то повинен забути про п'ятий блок.

Довелось підкоритися. І п'ятий блок розікрали, розтягли.

А ми почали роботи із відродження третього блоку. Проводили поглиблену дезактивацію. Не заковували радіоактивні відходи, як це практикувалося при відновленні першого і другого блоків, бо такими методами діяти було не можна.

І тим не менш, коли будуть знімати з експлуатації третій блок (нагадаємо, що ЧАЕС зупинено, але не знято з експлуатації), там знайдуть гори свинцю, яким ми захищали виробничі приміщення від високих полів радіації. І ще. Нам заборонили пускати третій блок на тому рівні безпеки, який був на першому і другому. Було розроблено більш як 400 заходів з підвищення безпеки реакторів РБМК-1000 і ми їх впроваджували. На це було дано всі необхідні кошти і матеріальні ресурси. Нестачки не знали. Аби все робилось якісно і в запланований термін.

Я до цього часу зберігаю ручку, якою міністр Луконін, голова Державної комісії з пуску третього блоку, підписав дозвіл на включення в мережу третього блоку.

Коли ми пройшли цей важкий етап роботи, почався новий, дуже хворобливий. Було побудовано місто Славутинч. І його потрібно було заселяти. Цією справою зайнялися Володимир Захаров, заступник директора ЧАЕС із соціальних питань, Сергій Парашин, Володимир Удовиченко і я. І нам вдалося, незважаючи на обгрунтовані претензії персоналу і тих, кого запрошували для роботи на станції, на отримання елітного житла, розподілити житло так, що жоден з нас не був у прокурора жодного разу.

А проблема дійсно була. 75 % житла в місті пропонувалось в типових будинках. І лише 25 % - в котеджах.

Та горе було в іншому: нас примусили змінити персонал.

Я хочу відзначити подвиг експлуатаційного персоналу, який незаслужено забуто. Читачі газети повинні зрозуміти, що після аварії на станції було залишено лише фахівців, які забезпечували поточну безпеку станції. Всіх інших відправлено на інші атомні станції Радянського Союзу. Вони протягом місяця-двох отримали посади, не нижчі, ніж на ЧАЕС, щодо квартир, - до них переїхали родини.

Але, коли було прийняте рішення про пуск станції і повернення персоналу, 99 % працівників ЧАЕС повернулись за власним бажанням. І це неправда, що вони не знали куди йдуть. На цей час 27 експлуатаційників уже лежало на Митинському кладовищі в Москві. А скільки ще лежало в 6-й клініці? У скількох повипадало волосся, як у колишнього начальника реакторного цеху № 1 Володимира Чугунова, який отримав дозу опромінення в 450 бер? Він і зараз працює на ЧАЕС.

Саме ці люди пустили перший, другий і третій блоки.

Персонал працював чітко, з високою відповідальністю. На станції кожен місяць змінювалось 10 тисяч військовослужбовців, які проводили дезактивацію на третьому блоці. А кожне несанкціоноване втручання в роботу приладів і механізмів станції могло призвести до непередбачуваних і навіть трагічних наслідків. Так от, персонал не лише виконував свою роботу з обслуговування блоків, а й контролював дії військовослужбовців. І ми не мали жодного випадку несанкціонованого входу в управління агрегатами станції.

Але і це ще не показник героїзму експлуатаційного персоналу. Прийшов час, коли цим людям сказали: або віддавайте житло в Києві і переселяйтеся в Славутинч, або будете звільнені з роботи.

Продовження на 6-ій стор.

МИХАЙЛО УМАНЕЦЬ: "ПЕРСОНАЛ ЧАЕС ВИЯВИВ СПРАВЖНІЙ ГЕРОЇЗМ"

*Продовження.
Початок на 5-ій стор.*

Нас, керівництво станції, мене особисто, звинувачують в тому, що ми сприяли цій несправедливості. Це неправда! Нам не було потреби позбуватися згуртованого, досвідченого колективу і взамін отримати новий, який ще потрібно навчати, робити з нього справді колектив, а не збіговисько фахівців. Але ми нічого не могли зробити. Надто потужні сили діяли проти нас.

Так ось де проявився справжній героїзм і патріотизм старого персоналу: коли почали прибувати нові люди, щоб зайняти їхні робочі місця, ті, хто знав, що їх звільнять, з повною віддачею готували цих людей. Жодної скарги не було, що хтось зі старого персоналу щось приховує, працює з неповною віддачею, ставиться до новоприбульців неприязно. І кожний працівник зі старого персоналу підготував на своє місце наступника і після цього був звільнений з роботи. Це була трагедія для людей, глибока образа. Але вони витримали це з гідністю.

А найвищим керівництвом СРСР і України так ніколи і не було гідно поціновано подвиг цих людей. Так само, як і ліквідаторів.

Я в ніякій мірі не хочу принизити заслуги атомобудівників, військовослужбовців, пожежників, вчених - всі вони робили свою справу якнайкраще. Але стрижнем, на мій погляд, все ж був експлуатаційний персонал.

І спостерігаючи сьогодні, як злиденно живуть чорнобильці, ветерани, у мене з'явилося ось таке римоване звернення до постів України:

Испокон веков на белом свете,
В час нашествий, горя и утрат,
В бой бросались первыми поэты,
И гремел их голос, как набат.

И из искры возгоралось пламя,
Перед правдой отступала ложь.
А поэты шли, звеня цепями,
По этапам в каторгу... Так что ж?

Что ж сейчас, когда земля в руинах,
Люди судьбы жалкие влечат.
Где же вы, поэты Украины,
Сколько же вы будете молчать?

Родина погружена в потемки,
В селах хаты хмуры и темны.
Где же вы, Тарасовы потомки,
Где же вы, отечества сыны?

Иль пригрелись на провластной кухне,
У объедков с барского стола?
Оторвитесь, с голодухи пухнут
Дети убиенного села.

В поисках горбушки, спозаранку,
Роется в помойке ветеран.
А на гимнастерке только планки,
Да нашивки - счет военных ран.

Когда внуки в доме голодали,
Сжав в ладони часть своей души,
Боевые ордена, медали,
Снес солдат на рынок за гроши.

Оторвитесь. Просят Христа ради
У ворот монастырей. И с мольбойю
из-под сивых прядей,
Болью льются очи матерей.

Где их чада, где сыны и дочери?
Знать чужбина мачеха, не мать.
Днем крепятся матери, а ночью?
Как, скажите, ночи коротать?

Неужель поэты очерствели
И сердца бестрепетно молчат,
Когда в грязных западных юрделях

Стонут души киевских девчат?

Неужели слух и глаз не режет
На костях народа пошлый пир?
Единицам путь оплачен в Кембридж,
Тысячам - в Сибирь и на Таймыр.

Тысячам с кравчучками по миру
От нужды спастись суждено.
Единицы бесятя от жиру
В барах, ресторанах, казино.

Бросьте кельх, отодвиньте яства,
Оглядитесь, если не пьяны.
Ведь держава на пороге рабства.
Где же вы, Отечества сыны?

Неужель не дороги вам люди,
Для чего ж талант вам Богом дан?
Неужели совесть не разбудит,
преданный и проданный Майдан?

И уже звучит не "нас багато",
"Мы богаты - нас не победить!"
Ах как скоро лозунги забыты,
Лишь сверкает фальшь красивых слов.

Не в тюрьме, в парламенте бандиты,
Не баланду жрут - людскую плоть.
И спешат в преддверии расплаты,
Возвести насилию оплот.

Кто же позовет народ к "дубине",
Кто сорвет покорности печать?
Где же вы, поэты Украины,
Сколько же вы будете молчать?

Записав Юрій ДРОНЖКЕВИЧ.

P.S. Нещодавно Михайла Пантелійовича Уманця обрано головою Всеукраїнської Чорнобильської народної партії "За добробут та соціальний захист народу".

Третій блок запущено в дію